

Arhim. Nichifor Horia

**PRACTICA EXORCIZĂRII
ÎN BISERICA ORTODOXĂ
ASPECTE LITURGICE, CANONICE
ȘI PASTORALE**

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2020

Cuprins

Cuvânt înainte (Pr. prof. univ. dr. VIOREL SAVA)	11
Introducere	23
I. Perspectivă lingvistică, dogmatică și medicală	43
I.1. Exorcismul: analiză etimologică	43
I.1.1. Considerații generale	43
I.1.2. Etimologia cuvântului „exorcism”	48
I.1.2.1. Verbele ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textul Sfintei Scripturi	51
I.1.2.2. Istoricul traducerii verbelor ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textele liturgice românești	52
I.1.3. Etimologia cuvântului „diavol”	58
I.1.4. Etimologia cuvântului „demon”	66
I.1.5. Etimologia cuvântului „Satana”	69
I.1.6. Etimologia cuvântului „energumen”	74
I.1.7. Etimologia cuvântului „blestem”	77
I.1.8. Etimologia cuvântului <i>Beliar</i>	78
I.1.9. Etimologia cuvântului „Beelzebul” („Beelzebut”) / „Baalzebub”	79
I.1.10. Etimologia cuvântului „Lucifer”	80
I.1.11. Etimologia cuvântului „drac”	81
I.1.12. Alți termeni	82
Concluzii	83

I.2. Compendiu dogmatic. Demonologie	84
I.2.1. Considerații generale	84
I.2.2. Lumea creată	86
I.2.2.1. Îngerii buni	89
I.2.2.2. Satana: una dintre făpturile îndurerate ale creației	92
I.2.2.3. Omul	99
I.2.3. Prezența răului în lume	104
I.2.4. Mișcarea lumii create spre împlinire	106
I.2.5. Libertatea	109
I.2.6. Temeiul dogmatic al exorcismelor: restaurarea libertății omului	113
I.3. Distincția între boala psihică și formele de posedare demonică	116
I.3.1. Considerații generale	116
I.3.2. Vindecare și exorcizare în Sfintele Evanghelii	118
I.3.3. Premise antropologice	124
I.3.3.1. Omul: suflet și trup. Perspectiva patristică, psihologică și psihiatrică	124
I.3.3.2. Antropologia posedării demonice	131
I.3.3.3. Exorcism și adorcism	141
Concluzii	148
I.3.4. Posedarea demonică	150
I.3.4.1. Semne specifice	150
I.3.4.2. Cauze posibile	159
Concluzii	161
I.3.5. Abordări psihiatrice și medicale	162
I.3.5.1. Epilepsia	165
I.3.5.2. Schizofrenia	171
I.3.5.3. Isteria lui Charcot	176
I.3.5.4. Exorcismul din perspectiva psihiatriei	180

II. Exorcismele în perioada de început a creștinismului	193
II.1. Vechi mărturii ale practicării rugăciunii liturgice de exorcizare	193
II.1.1. Amulete creștine	193
II.1.2. <i>Papyri Graecae Magicae</i>	202
II.1.3. <i>Marele Evhologhiu</i> de la Mănăstirea Blanc	205
II.1.3.1. Descriere	205
II.1.3.2. Conținut	207
II.1.4. <i>Marele Papyrus Magic</i> de la Biblioteca Națională din Paris (PGM IV 3007-3086)	209
II.1.4.1. Descriere	209
II.1.4.2. Conținut	211
II.1.5. Manuscrisul de la Mănăstirea „Marea Lavră” din Muntele Athos, Θ20	217
II.1.5.1. Descriere	217
II.1.5.2. Conținut	221
a. <i>Despre demonizați (posedați). În ce fel intră diavolul în om?</i>	224
b. <i>Cum poate fi recunoscută persoana demonizată?</i>	224
c. <i>Despre exorcist</i>	225
d. <i>Semnele specifice celor ce sunt exorcizați</i>	227
e. <i>În ce fel ies diavolii din om?</i>	227
f. <i>Cum se împotrivesc demonii?</i>	228
g. <i>Specificul rânduiei de exorcizare</i>	229
h. <i>Explicație despre lunatic</i>	230
II.1.5.3. Slujba de exorcizare propriu-zisă	230
a. <i>Exorcizarea celor posedăți</i>	231
b. <i>Exorcismele celor cărora li s-au făcut farmece</i>	237
c. <i>Exorcizarea unui vârcolac</i>	240
II.1.5.4. Aspecte de demonologie	242
a. <i>Numele generice</i>	242

<i>b. Numele individuale</i>	243
II.1.5.5. Observații asupra textului	246
II.2. Exorcistul	249
II.2.1 Iisus Hristos – întâiul exorcist	249
II.2.2. Scurt istoric	252
II.2.3. Considerații pastorale	259
II.3. Exorcismele baptismale	261
II.3.1. Considerații generale	261
II.3.2. Necesitatea exorcismului baptismal	266
II.3.3. Rânduiala exorcismului baptismal	268
II.3.4. Descrieri ale rânduiei Botezului din secolele al III-lea și al IV-lea	271
II.3.4.1. <i>Tradiția apostolică</i> atribuită lui Ipolit al Romei	271
II.3.4.2. <i>Testamentum Domini</i>	272
II.3.4.3. <i>Constituțiile apostolice</i>	273
II.3.5. <i>Catehezele baptismale</i>	273
II.3.5.1. <i>Catehezele baptismale</i> ale Sfântului Ioan Gură de Aur	274
II.3.5.2. <i>Catehezele mistagogice</i> ale Sfântului Chiril al Ierusalimului	275
II.3.5.3. <i>Omiliile catehetice</i> ale lui Teodor de Mopsuestia	275
II.3.6. Acte liturgice prebaptismale complementare exorcismului	276
II.3.6.1. Dezbrăcarea catehumenului	276
II.3.6.2. Exuflația	277
II.3.6.3. Exorcizarea propriu-zisă	278
II.3.6.4. <i>Lepădările</i>	279
II.3.6.5. Ungerea prebaptismală	282

II.3.7. Aspecte canonice	284
II.3.8. Considerații pastorale	288
II.3.8.1. Pregătirea pentru exorcismul prebaptismal	288
II.3.8.2. Evlavia necesară citirii exorcismelor	289
II.3.8.3. Importanța catehezelor prebaptismale	290
a. Pregătirea nașilor și a părinților	291
b. Integrarea acestui eveniment în comunitatea parohială	292
Concluzii	293
III. Slujbe de exorcizare cuprinse în <i>Molitfelnicul românesc</i>	295
III.1. Molitfele Sfântului Vasile cel Mare și ale Sfântului Ioan Gură de Aur	295
III.1.1. Considerații generale	295
III.1.2. Atribuirea exorcismelor Sfinților Vasile cel Mare și Ioan Gură de Aur. Scurt recurs istoric	297
III.1.3. Descrierea slujbei	300
III.1.4. Indicații tipiconale. Controverse	301
III.1.5. Considerații pastorale	305
III.2. Rugăciunea pentru deochi <i>Vaskania</i>	308
III.2.1. Considerații generale	308
III.2.2. Învățătura Bisericii despre <i>Vaskania</i>	309
III.2.3. Viziunea Sfinților Părinți despre <i>Vaskania</i>	311
III.2.4. Rugăciunea pentru deochi, încreștinarea unor practici păgâne	314
III.3. Molitfele Sfântului Trifon	319
III.3.1. Considerații generale	319
III.3.2. Descrierea slujbei. Indicații tipiconale	320
III.3.3. Scurt istoric	322

III.3.4. Atribuirea acestui exorcism Sfântului Trifon	323
III.3.5. Particularități ale exorcismului Sfântului Trifon	326
III.3.6. O controversă: exorcismul Marelui Nume cel înscris pe piatră	328
Concluzii	331
III.4. Rugăciunea pentru casa ce este supărată de duhuri rele	331
III.4.1. Considerații generale	331
III.4.2. Descrierea slujbei	334
III.4.3. Semne ale posedării caselor sau locurilor	336
III.4.4. Cauze posibile ale posedării unei case sau a unor ținuturi	342
III.4.5. Considerații pastorale	345
Concluzii finale	349
Bibliografie	355
Izvoare	355
Scrieri patristice	356
Cărți de cult	357
Dicționare	358
Volume de autor	360
Articole	371
Surse electronice	375
Indice scripturistic	377
Indice general	383

I. Perspectivă lingvistică, dogmatică și medicală

I.1. Exorcismul: analiză etimologică

I.1.1. Considerații generale

Importanța studiului etimologic al principalilor termeni legați de problematica posedării și exorcizării impune ca o primă abordare să fie cea a clarificării termenilor, deoarece, prin acest studiu, putem identifica greșeli de traducere, înțelesuri ale aceluiași cuvânt care au fost pierdute în timp și se cer recuperate, evoluția în timp a sensului aceluși cuvânt, aspecte care, ca în orice știință, sunt revelatoare.

Multe probleme, în disputele teologice din Biserică în primele veacuri ale creștinismului, ar fi fost simplificate sau chiar rezolvate dacă, înaintea discuțiilor teologice, s-ar fi început cu clarificarea termenilor, știut fiind că între Antiohia și Alexandria, de exemplu, erau foarte multe diferențe de înțelegere a termenilor filosofici preluați de teologie.

Conform *Dicționarului Enciclopedic*, „etimologia” este o ramură a lingvisticii care se ocupă cu istoria cuvintelor, stabilind originea și evoluția formei și a sensului lor¹⁹. De asemenea, un alt înțeles pentru etimologie este: explicarea istorică a sensului și

---

¹⁹ *Dicționar Enciclopedic, 98000 de definiții*, lucrare elaborată în cadrul Institutului de Filologie română „Alexandru Philippide” din Iași al Academiei Române, Editura Cartier, București, 2001, p. 311.

a formei unui cuvânt. Rolul ei este de a identifica și analiza cuvântul sursă. În funcție de numărul de cuvinte care pot fi identificate ca fiind la originea unui termen, dicționarele menționează o etimologie unică sau multiplă (dublă, triplă etc.). De exemplu, *Dicționarul explicativ* din 1998 precizează o etimologie dublă (franceză, engleză) în cazul termenului *slogan*²⁰.

Cuvântul „etimologie” provine din grecescul *ἐτυμολογία* și preluat de latinescul *etymologia* și înseamnă studiul înțelesului adevărat, de la τὸ ἔτυμον – sens adevărat²¹ – și λογία, derivat din λόγος – rațiune, logos²².

Cu ajutorul studiului etimologic, aflăm originea unui cuvânt, sensul acestuia, cea mai timpurie utilizare a sa, recunoașterea lui în alte limbi și putem urmări evoluția formală și semantică a acestuia de la cel mai vechi etimon cunoscut. „Etimologia (...) evocă istoria socială și culturală fixată în cuvinte.”²³

Pentru Antoine Thomas, „cuvântul nu este un fel de entitate independentă de timp și de spațiu”. Etimologul își propune să cuprindă „formele succesive sau coexistente sub care se prezintă el în toate epocile și în toate varietățile regionale ale limbii căreia îi aparține”. De asemenea, caută să regăsească „unitatea acestei diversități” și nu are „liniște” până când nu află, „într-o altă limbă, anterioară sau vecină, punctul de legătură cu forma primordială”²⁴.

Dincolo de aspectele strict lingvistice, un studiu etimologic este important într-o lucrare științifică pentru că etimologia este

²⁰ Cf. *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 856.

²¹ Cf. Lazăr ȘAINEANU, *Dicționar Universal al Limbii Române. Vocabular general (A-D)*, Editura Mydo Center, București, 1995, p. 35.

²² Cf. *ibidem*, p. 331.

²³ Rodica ZAFIU, „Etimologie”, în *România literară*, 10 martie 2004, <http://www.romlit.ro/etimologie>, accesat pe data de 7 februarie 2017.

²⁴ Antoine THOMAS, *Nouveaux essais de philologie française*, Emile Bouillon, Paris, 1904, p. 3, în *Filozofia limbii*, Albert DAUZAT (ed.), Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2015, p. 291.

strâns legată de istoria și civilizația omenirii și de evoluția gândirii umane.

Sfântul Isidor de Sevilla, în lucrarea sa *Etimologii (XI-XII)*, definește etimologia ca fiind „originea cuvintelor, când se deduce valoarea esențială a unui cuvânt sau a unui nume prin interpretare”. Pentru Isidor, „cunoașterea (etimologiei) are adesea o necesară utilitate în interpretarea ce-i este proprie. Deoarece, când ai văzut de unde s-a născut un cuvânt, îi înțelegi mai repede valoarea. Fiindcă cercetarea oricărui lucru este mai clară dacă îi este cunoscută etimologia”²⁵.

Bogdan Petriceicu Hașdeu considera că etimologia se află într-o „legătură organică cu istoria în toate aspectele ei, în scopul de a clarifica împrejurările, motivele și direcția migrației cuvintelor”²⁶. Pierre Guiraud, în *L'étymologie*, definește etimologia drept „studiul originii cuvintelor”²⁷. Theodor Hristea consideră că etimologia „este una din cele mai importante și mai complexe ramuri ale științei limbii. În sens foarte larg, obiectul ei îl constituie originea cuvintelor și evoluția lor formală și semantică”²⁸. „În sens mai restrâns, prin etimologie se înțelege doar fixarea etimonului, a cuvântului (mai rar a cuvintelor) de bază din care provine un cuvânt al unei limbi.”²⁹

Etimologia, ca știință, permite situarea cuvintelor, pe de o parte, în raport cu etimonul (cuvântul sursă) și, pe de altă parte,

---

²⁵ ISIDOR DE SEVILLA, *Etimologii XI-XII*, Ediție bilingvă, Editura Polirom, Iași, 2014, p. 24.

²⁶ Zamfira MIHAIL, *Etimologia în perspectivă etnolingvistică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 14.

²⁷ Pierre GUIRAUD, *L'étymologie*, Paris, 1964, p. 5, apud Marius SALA, *Introducere în etimologia limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 7.

²⁸ Theodor HRISTEA, *Probleme de etimologie. Studii. Articole. Note*, București, 1968, p. 5, apud Marius SALA, *op. cit.*, p. 7.

²⁹ Francisc KIRALY, *Etimologia*, Timișoara, 1988, p. 8, apud Marius SALA, *Introducere în etimologia limbii române*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 7.

în raport cu cuvintele înrudite (din alte limbi) care provin din același etimon. De exemplu, în cazul limbilor romanice, cuvântul românesc *câine* este pus în legătură cu etimonul latin *canis* precum și cu echivalentele din franceză: *chien*, italiană: *can*, portugheză: *cão*, care derivă din același etimon.

Etimologia este utilă în următoarele situații:

- Necunoașterea originii unui cuvânt poate conduce la apariția a ceea ce se numește *etimologie populară* (modificare a formei unui cuvânt recent intrat în limbă sub influența unui cuvânt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă, și uneori de sens)³⁰. În acest caz, locutorii fac o asociere cu un alt termen pe baza unei asemănări ortografice și/sau fonetice (rar și semantice). De exemplu, Alexandru Graur³¹ citează forma incorectă *întreprid* utilizată în locul adjectivului *livresc întrepid*³² („curajos, îndrăzneț”), pe baza unei analogii cu *a întreprinde*.
- Cunoașterea etimologiei ne permite să explicăm prezența anumitor semne diacritice. De exemplu, accentul circumflex din limba franceză (^) trădează – în majoritatea cazurilor – pierderea unei consoane etimologice³³, cel mai adesea a lui *s* (fr. *château* < lat. *castellum*, fr. *fenêtre* < lat. *fenestra*, fr. *hôte* < lat. *hospes*, *-itis*), mult mai rar a altor consoane, de exemplu *n* sau *t* (fr. *âme* < lat. *anima*; fr. *âge* < lat. *aetaticum* < *aetas*, *-atis*).

³⁰ Cf. *Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Republicii Socialiste România, Institutul de Lingvistică din București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 310.

³¹ Cf. Alexandru GRAUR, „Etimologia populară”, în *Adevărul*, 27 august 1930, articol reluat în cartea sa intitulată *Puțină gramatică*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, p. 35.

³² Acesta provine din fr. *intrépide*, lat. *intrepidus* (*Dicționarul explicativ al limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 298).

³³ Etimologii preluate din Jean DUBOIS, Henri MITTERAND, Albert DAUZAT, *Grand Dictionnaire étymologique & historique du français*, Larousse, Paris, 2005.

- Etimologia este utilă locutorilor pentru a evita ceea ce în lingvistică circulă sub denumirea de *hipercorectitudine*. Unii vorbitori, ferindu-se de pronunțiile incorecte, rostesc anumite cuvinte sub o formă pe care o consideră corectă. Un exemplu reprezentativ, prezentat și analizat de Mioara Avram, este pronunția greșită *piŧea* în loc de *chiftea*³⁴, care se explică prin faptul că grupurile *pi*, *pe* sunt deseori înlocuite în limba vorbită populară (în unele regiuni) cu grupurile *chi*, *che*. Se pot da exemple precum *a se cheptăna* în loc de *a se pieptăna*, *chiatră* în loc de *piatră*, *chept* în loc de *piept* etc. În ceea ce privește împrumuturile mai mult sau mai puțin recente din alte limbi, cunoașterea etimologiei ne permite să le pronunțăm conform regulilor fonetice din limba de origine și să evităm unele pronunții „hipercorecte” cauzate de aplicarea unor reguli existente în altă limbă. Avram³⁵ comentează și exemplifică acest caz cu cuvintele *șpicher*, *ștart*, *ștandard* pronunțate de unii locutori români cu ș inițial, deși ele nu aparțin limbii germane. Fenomenul afectează și numele proprii, de exemplu, *Eiffel* este pronunțat greșit (*aifăl*, accentuat pe prima silabă) de unii vorbitori români.
- Etimologia unui cuvânt împrumutat din altă limbă poate ajuta la reperarea și/sau explicarea evoluțiilor semantice suferite de acesta din urmă în limba de adopție, de exemplu dobândirea unei accepțiuni meliorative sau, dimpotrivă,

---

³⁴ Cf. Mioara AVRAM, „Școala și cerințele actuale ale predării ortografiei și ortoepiei”, în *Aspecte ale evoluției limbii și literaturii române. Latina în formația profesorului de limba română. Cursuri de vară*, Piatra-Neamț, 1977, *Limbă și literatură*, Seria I, Prelegeri 1, Societatea de Științe Filologice din Republica Socialistă România, București, 1977, pp. 151-168, studiu reluat în Mioara AVRAM, *Probleme ale exprimării corecte*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, pp. 31-42. Citarea din text vizează pagina 37 din acest volum publicat în 1987; vezi și p. 34 din același volum, pentru alte comentarii.

³⁵ Cf. *ibidem*, p. 37.

peiorative de către unele cuvinte care au un sens neutru în limba de origine.

- Uneori, dacă un locutor nu cunoaște ortografia unui etimon grec, o poate reconstitui parțial servindu-se de forma grafică a termenului în cauză existentă în anumite limbi occidentale. De exemplu, grafemul *y*, prezent în fr. *synthèse* și engl. *synthesis*, ne arată că în greacă avem de a face cu litera *upsilon* (Υ, υ), ce apare în cazul de față în prefixul gr. *svv* (transliterat sub forma *syn*), care înseamnă „cu, împreună”.

În centrul preocupărilor etimologiei se află „cuvântul”. Avem de-a face însă deopotrivă cu o cercetare a „adevărului”, căci, într-o meta-analiză a propriei sale denumiri, *etimologia* este știința (*-logia*) „adevărului / sensului adevărat” (*etimos*). Prin metode comparative, etimologia se află, așadar, într-o perpetuă reconstituire a evoluției cuvintelor, identificând etimoane și analizând variații pe toate palierele lingvistice, de la cel fonologic la cel morfologic, sintactic sau semantic. Metodele contrastive utilizate fac, de asemenea, ca etimologia să se constituie într-un instrument de analiză nu numai intra-, cât mai ales inter-lingvistic, reconstruind relațiile dintre diferitele limbi ale acelorași familii, dar și într-un instrument de analiză interdisciplinară, investigația etimologică deschizându-se nu de puține ori spre domenii conexe, precum istoria culturală sau socială.

Vom vedea în acest capitol cum a persistat, chiar și în cărțile liturgice, traducerea și înțelegerea greșită a cuvântului „exorcism” și consecințele ce au decurs, bogăția semantică a cuvintelor legate de realitatea personală a îngerilor căzuți (diavol, Satana), arătând prin aceasta preocuparea constantă în Biserică de a-i ocroti pe credincioși de puterea celui rău.

1.1.2. Etimologia cuvântului „exorcism”

În subcapitolul de față, vom analiza traducerea diferită, în textele liturgice românești, a verbului $\epsilon\acute{\xi}\omicron\upsilon\kappa\acute{\iota}\zeta\omega$ (*exorkizo*) prin

expresia „te jur pe Dumnezeu” în *Rugăciunea întâi de la Lepădările* din cadrul Sfintei Taine a Botezului, respectiv prin „te blestem” în Molitfele Sfântului Vasile cel Mare.

Clarificarea semantică a substantivului ἐξορκισμός (*exorkismos*), respectiv a verbului ἐξορκίζω este deosebit de necesară pentru a putea înțelege corect aceste rugăciuni speciale pe care Sfinții Părinți le-au dat Bisericii, având în vedere că, în textele liturgice românești, aceste cuvinte au fost greșit traduse, această traducere greșită persistând până astăzi, cu consecințe evidente în ceea ce privește dreapta înțelegere a rugăciunilor de exorcizare și a duhului în care au fost scrise.

Substantivul ἐξορκισμός, preluat în latină în forma *exorcismus*, provine din greaca veche, dar nu apare în greaca clasică, fiind un termen specific graiului liturgic. Este un cuvânt nou care exprimă o înțelegere nouă, a puterii pe care o are un jurământ făcut în numele Domnului.

În limba română, prin filieră latină, a fost asimilat substantivul „exorcism”, cu sensul de *ritual magic care are scopul de a alunga diavolul, duhurile rele*³⁶, și verbul „a exorciza”.

În graiul nostru liturgic nu s-a impus însă niciodată verbul „a exorciza”, verbul grecesc ἐξορκίζω fiind tradus (atunci când traducerea este corectă) printr-o expresie: „te jur pe Dumnezeu” (ἐξορκίζω fiind însoțit de σε κατὰ τοῦ Θεοῦ), „te conjur”. Acțiunea exprimată de verbul ἐξορκίζω, pe lângă sensurile de „a face să jure” sau „a lega printr-un jurământ”, cuprinde și înțelesul de „a lega pe cineva de o altă ființă”³⁷. Această traducere, singura corectă, este sugerată de preotul Buzatu³⁸, care propune pentru

---

³⁶ Lazăr ȘĂINEANU, *Dicționar universal al Limbii Române. Vocabular general (E-M)*, Editura Mydo Center, București, 1996, p. 44.

³⁷ Graham H. TWELFTREE, *Jesus the Exorcist: A Contribution to the Study of the Historical Jesus*, Mohr, Tübingen, 1993, p. 163.

³⁸ Dumitru BUZATU, „Din istoria Moliftelnicului ortodox”, în *Mitropolia Olteniei*, XVIII (1966), nr. 1-2, p. 23.

cuvântul exorcism următoarele variante: lepădare, certare și jurământ. Mai târziu a primit sensul pe care-l are astăzi, „a exorciza” însemnând îndepărtarea prezenței reale a diavolului dintr-un corp uman pe care-l ocupă, dintr-un animal sau dintr-un spațiu (casă, gospodărie) pe care le tulbură prin prezența sa³⁹. Față de traducerea greșită a verbului ἐξορκίζω prin *te blestem*, variantele sugerate de preotul Buzatu sunt mai apropiate de înțelesul primar, dar încă persistă confuzia. Etimologic, nici „lepădare”, nici „certare”, ca traducere a substantivului ἐξορκισμός nu poate fi justificată. Substantivul ἐξορκισμός (*exorkismos*) provine de la substantivul ὄρκος (*orkos*), care înseamnă „jurământ”. Verbul ὀρκίζω se traduce astfel prin „a jura”, „a lega printr-un jurământ”, „a conjura”. Varianta ἐξορκίζω, cea folosită în Rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare, sugerează clar ideea de „scoatere în afară” prin prepoziția ἐκ-ἐξ⁴⁰. Așadar, traducerea verbului ἐξορκίζω se poate face prin expresia „te jur pe Dumnezeu” (atunci când este urmat de σε κατὰ τοῦ Θεοῦ), „te conjur”, așa cum a tradus și Mitropolitul Antim în *Lepădările din Taina Sfântului Botez*⁴¹ („Juru-te cu Dumnezeu”), dar niciodată

³⁹ Cf. *Dictionnaire de Théologie Catholique*, T. V, 2-ème part., Librairie Letousey et Ané, Paris 1924, col. 1762.

⁴⁰ Preformativul „εξ” are sens de „a scoate afară” (a se mișca/pleca/ieși) îndeosebi atunci când este asociat verbelor de mișcare. O serie întregă de verbe în greacă primesc preformativul „εξ”, nu cu sens de „afară”, ci ca *intensifier*, amplificând mesajul respectivului verb cu înțelesul „dincolo de”, „mai presus de”, „ieșit din comun”, „din cale-afară”. A se vedea John PARKHURST, *A Greek and English Lexicon to the New Testament*, Paternoster-Row, Londra, 1804, p. 230.

⁴¹ „*Evhologhion adecă Molitvenic*, acum întru acest chip tipărit, după rânduiala celui grecesc, întru al 25-lea de ani, al preainălțatei domnii a prea Luminatului oblăduitoriu a toată Țara Românească, Ioan Konstantin al 2lea, Basarab Voievod, cu toată khieltuiala Preasfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei, Kir Anthim Ivireanul, în Sfânta tipografie a Târgoviștii, la anul de la Hristos 1713, de Gheorghe Radovici.” [v. Teofil GROSU, *Molitfelnicile românești în raport cu originalele lor grecești. Studiu istoric, filologic și teologic*, teză de doctorat coordonată științific de Prof. dr. Eugen Munteanu, Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, 2013, p. 22].

nu se poate traduce prin „blestemu-te pe tine”⁴², așa cum o face același mitropolit atunci când traduce rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare. Nici variantele propuse de Părintele Buzatu: „te cert”, „te lepăd”, nu se justifică. În texte de o asemenea profunzime precum *Lepădările* la Sfânta Taină a Botezului sau *Exorcismele* Sfântului Vasile cel Mare orice aproximare, cu atât mai mult o denaturare a înțelesului original, sunt de neîngăduit.

În continuare, pentru o și mai bună clarificare, ne propunem să evidențiem două aspecte legate de această greșeală de traducere.

1.1.2.1. Verbele ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textul Sfintei Scripturi

În Vechiul Testament, în Septuaginta, termenul ἐξορκίζω apare de două ori:

Facerea 24, 3: „Și jură-mi pe Domnul Dumnezeuul cerului și pe Dumnezeuul pământului că fiului meu Isaac nu-i vei lua femeie din fetele canaaneilor, în mijlocul cărora locuiesc eu”.

III Regi 22, 16: „Iar și iar te jur, să nu-mi grăiești nimic decât ce este adevărat, în numele Domnului”.

În ambele texte, termenul ἐξορκίζω invocă numele Domnului ca autoritate, ca pecete a jurământului. Înțelesul evident este „te jur pe Dumnezeu”.

În Noul Testament, ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ se găsește doar la **Matei 26, 63:** „Și răspunzând Arhiereul, I-a zis: «Te jur pe Dumnezeuul Cel viu ca să ne spui dacă ești Tu Hristosul, Fiul lui Dumnezeu»”.

Cu același înțeles însă este folosit și verbul ὀρκίζω (*orkizo*) la **Marcu 5, 7**, respectiv **Faptele Apostolilor 19, 13**. În primul caz, se relatează întâlnirea Mântuitorului cu un om posedat de diavol. Pericopa evanghelică poartă tensiunea specifică acestui

---

⁴² *Ibidem*, p. 404.

exorcism, diavolul mărturisind cu glas mare puterea Mântuitorului de a-l alunga, deoarece Îl roagă să nu îl pedepsească: „Ce este între mine și Tine, Iisuse, Fiule al lui Dumnezeu Celui Preaînalt, Te jur pe Dumnezeu să nu mă chinuiești”. Expresia folosită în această relatare este: ὀρκίζω σε τὸν Θεόν.

În **Faptele Apostolilor 19, 13** este folosit același verb ὀρκίζω, de data aceasta jurământul fiind făcut în numele lui Iisus, „pe care Pavel îl propovăduiește”. Expresia folosită este: ὀρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν ὃν Παῦλος κηρύσσει.

Și se ispitiră oarecari din Iudeii cei ce încunjurau jurători, a chema preste cei ce aveau duhurile cele rele, numele Domnului Iisus, zicând: Jurămu-vă pre voi cu Iisus, pre care Pável propoveduește.⁴³

În Noul Testament, în exorcismele făcute de Mântuitorul, întâlnim și expresiile: *a alunga*, ἐκβάλλω (*ekbalo*), respectiv *a scoate*, ἐξερχομαί (*exerhomi*).

Este evident că atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament, verbele grecești ὀρκίζω, respectiv ἐξορκίζω (*exorkizo*) exprimă forma supremă de jurământ în numele Domnului, fiind urmate de τοῦ Θεοῦ, ca în expresia ὀρκίζω σε τὸν Θεόν („te jur pe Dumnezeu”) sau ὀρκίζω ὑμᾶς τὸν Ἰησοῦν („vă jur pe Iisus”).

I.1.2.2. Istoricul traducerii verbelor ὀρκίζω și ἐξορκίζω în textele liturgice românești

Atât în *Lepădările* din Taina Sfântului Botez, cât și în *Rugăciunile de exorcizare* ale Sfântului Vasile cel Mare, regăsim aceleași expresii: ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ („te jur pe Dumnezeu”); κατ' ἐκείνου γὰρ σε ὀρκίζω („căci pe Acela te jur”)⁴⁴. În *Evhologhionul*

⁴³ *Biblia. Adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a Celei Nouă*, Ediția Sfântului Sinod. București, Tipografia Cărților Bisericești, 1914, p. 1496.

⁴⁴ Se poate adăuga și compusul „ἄφορκίζω” = a exorciza, „ἄφορκισμός” = exorcism; prezente în *Lepădările* de la Botez și în rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare. Titlurile celor trei rugăciuni de la Botez sunt numite „ἄφορκισμός”.

grecesc, cuvântul ὀρκίζω (în expresia ὀρκίζω σε τὸν Θεόν) apare în Rugăciunea întâi de la *Lepădările* din Taina Sfântului Botez și în Rugăciunile de exorcizare ale Sfântului Vasile cel Mare.

În Rugăciunea întâi de la *Lepădări*, întâlnim această expresie în două locuri:

- „te jur pe Dumnezeu, Care a arătat lemnul vieții și a așezat heruvimi și sabie de foc care, învârtindu-se, să-l străjuiască pe acesta” (ὀρκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δεῖξαντος τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, καὶ τὰ Ξερούβιμ, καὶ τὴν φλογίνην ὀμοφαίαν τὴν στρεφομένην φρουρεῖν αὐτό);
- „căci pe Acela te jur, Care merge pe arpile vânturilor și face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi foc arzător” (κατ' ἐκείνου γάρ σε ὀρκίζω, τοῦ περιπατοῦντος ἐπιπτερούγων ἀνέμων, τοῦ ποιούντος τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειπουροὺς αὐτοῦ πῦρ φλέγον).

Prima ediție critică a *Evhologhionului* este cea publicată de Jacobus Goar în anul 1647, la Paris⁴⁵ și reeditată la Veneția, în 1730⁴⁶. Această ediție folosește manuscrisele liturgice din Occident într-o manieră critică, având comentarii de ordin liturgico-filologic.

O altă ediție de referință este cea apărută la Veneția, în anul 1691, îngrijită de Nicolae Glykis, cea care va fi utilizată și de Mitropolitul Antim Ivireanul la traducerea *Evhologhionului* românesc, pentru prima dată, exclusiv din limba greacă. Această ediție va fi publicată la Râmnic, în anul 1706.

Până la traducerea Mitropolitului Antim Ivireanul, celelalte ediții românești prezintă numeroase influențe din *Molitfelnicile*

---

⁴⁵ Jacobus GOAR, *Euchologion sive Rituale Graecorum*, Paris, 1647, p. 2.

⁴⁶ Jacobus GOAR, *Euchologhion sive Rituale Graecorum complectens ritus et ordines divinae liturgiae, officiorum sacramentorum, consecrationum, benedictionum, funerum, orationum et cuilibet personae, statui, vel temporis congruos, juxta usum Orientalis Ecclesiae*, editio secunda, Typographia Bartholomaei Javariana, Veneția, 1730. Am consultat ambele lucrări ale lui Goar la *British Library*, Londra, în anul 2015.